

райони являють собою зони з надзвичайно високим ступенем ризику виникнення аварій та катастроф техногенного походження. Цей ризик зростає внаслідок використання застарілих технологій та обладнання (зношеність основних фондів в Україні становить понад 50%), низьких темпів відновлення та модернізації виробництва (третина обсягу продукції в Україні виробляється на потенційно небезпечних підприємствах).

У багатьох випадках антропогенна діяльність призводить до зниження стійкості об'єктів господарювання до дії природних факторів, що збільшує небезпеку вторинних техногенних надзвичайних ситуацій. Поєднання факторів техногенної та природної небезпеки значно збільшує ризик виникнення надзвичайних ситуацій та посилює їх негативні наслідки.

Основними напрями державної політики у сфері екологічної, техногенної безпеки і цивільного захисту населення на найближчу перспективу є:

- створення надійних гарантій безпечної життєдіяльності людей, технологічної та техногенної безпеки, забезпечення безаварійної роботи на об'єктах підвищеної небезпеки;

- запобігання виникнення надзвичайних ситуацій шляхом реалізації державних, регіональних, місцевих та об'єктових програм зниження рівня техногенно-екологічних ризиків;

- реформування, оснащення та навчання професійних сил реагування на надзвичайні ситуації;

- досягнення високих норм та стандартів захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру;

- розв'язання проблем, спричинених Чорнобильською катастрофою та високим техногенним навантаженням на довкілля;

- вирішення питань поводження з небезпечними відходами, впровадження новітніх технологій їх переробки;

- підвищення безпеки населення, що проживає у сейсмічно-небезпечних районах;

- підтримка і реалізація спільних міжнародних проектів з питань цивільного захисту населення і територій;

- розвиток і вдосконалення нормативно-правової бази.

ЗРОСТАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ФАКТОР НЕБЕЗПЕКИ

Савон Д. Ю.

м. Полтава

«Злочинність – центральне поняття кримінології. Але, як завжди буває в науці, – найменш ясне і певне». Невипадково І.І. Карпець у своїй монографії «Злочинність: ілюзії та реальність», намагаючись дати її визначення, врешті-решт сказав: «Можна було б знайти ще чимало визначень злочинності. Але досить. Західні вчені, як правило, не дають розгорнутих визначень з переконання в їх непотрібності або неможливості їх дати. Різної ж у визначеннях, що впливає з різних методологічних підходів до злочинності, очевидний, і нерідко визначення стає свого роду візитною карткою вченого, що відбиває його основну спеціальність. Однак палітра визначень (а значить, і підходів) вражає різнобічністю».

Злочинність – це соціальне явище, що включає сукупність різних актів індивідуальної злочинної поведінки. Однак для злочинності властиво подолання цих

індивідуальних рис і наявність загальних для всіх злочинних діянь ознак, сукупність яких і визначає її поняття.

У кримінології під злочинністю розуміється соціальне, історично мінливе, масове, кримінально-правове, системне явище суспільства, що виявляється в сукупності суспільно небезпечних кримінально караних діянь та осіб, які їх вчинили, на певній території за певний період часу. Злочинність включає не просто безліч злочинів. Їх сукупність представляє складне специфічне системно-структурне утворення з різноманітними взаємозв'язками злочинів та злочинців, різних видів злочинів і злочинності в цілому.

У деталізованому виді об'єктами індивідуального попередження злочинної поведінки є:

- антисуспільна поведінка та спосіб життя особи, з боку якої можливе (вірогідне) вчинення злочину;
- кримінологічно значимі особистісні характеристики людини, що визначають деформацію її поведінки;
- кримінологічно значимі психофізіологічні особливості (у міру їх можливого виправлення, зміни, лікування: осудні аномалії в психіці, відхилення у сексуальній поведінці, т.п.);
- безпосередні умови несприятливого формування та життєдіяльності особистості (сім'я, робота, оточення, т. ін.);
- елементи негативної життєвої ситуації, які об'єктивно мають криміногенний характер та існують досить тривалий час.

Метою індивідуального попередження є позитивна корекція особистості, яка веде до змін її поведінки від антигромадської до законослухняної.

Досягнення цієї мети вимагає вирішення ряду конкретних завдань:

- а) виявлення осіб, поведінка яких свідчить про реальну можливість вчинення злочинів;
- б) виявлення джерел негативного впливу на них;
- в) прогнозування індивідуальної поведінки;
- г) планування заходів індивідуальної профілактики;
- д) позитивно керуючий вплив.

Для правоохоронних органів існують ще два важливих завдання, реалізація яких регламентована правовими актами, а виконання здійснюється стосовно суворо визначених категорій осіб, оскільки виконання цих завдань з проникненням у сферу особистих інтересів і навіть свобод громадян. Мова йде, по-перше, про постановку осіб на облік і, по-друге, про контроль за їх поведінкою та способом життя.

Однією із найсуворіших форм такого обліку та контролю є встановлення адміністративного нагляду органів внутрішніх справ за деякими категоріями осіб, які звільнились з місць позбавлення волі (Закон України від 01.12.94 р. «Про адміністративний нагляд за особами, що звільнилися з місць позбавлення волі»: особливо небезпечних рецидивістів; осіб, засуджених за наркоманію; злісні порушники режиму утримання тощо).

На обліку в органах внутрішніх справ перебувають особи, засуджені до кримінальних покарань, не зв'язаних з позбавленням волі (наказ МВС України № 52 – 92 р.) та інші категорії громадян.

З метою забезпечення ефективності індивідуального попередження злочинної поведінки важливо дотримуватись таких основних вимог:

1. *Своєчасність.* Несвоєчасне виявлення осіб з антисуспільними установками, причин та умов злочинності збільшує вірогідність вчинення злочинів.

2. *Послідовність.* Індивідуальний вплив повинний бути таким, щоб його інтенсивність послідовно зростала чи зменшувалась у залежності від результатів.

3. *Реальність*. Заходи впливу об'єктивно повинні відповідати можливостям їх реалізації.

4. *Законність*. Індивідуальне попередження будується на основі суворого дотримання законодавства, прав, свобод та законних інтересів громадян.

У процесі вивчення особистості як об'єкта попереджувального впливу аналізуються: злочинна чи інша протиправна поведінка; обставини, що спричиняють та обумовлюють злочинну чи іншу протиправну поведінку; соціально-демографічні характеристики (освіта, вік і т. ін.); індивідуально-психологічні особливості, зокрема рівень інтелекту; наявність схильностей антисуспільного характеру (до алкоголю, наркотиків, сексуальні збочення тощо); ознаки злочинного досвіду (особливі навички тощо); умови життя та найближче оточення.

З метою всебічного вивчення особистості застосовуються такі основні методи: ознайомлення з різними документами; аналіз вчинків особи; бесіди з громадянами, які добре знають особу; вивчення медичних та інших документів, оточуючого середовища і т. ін.

У процесі вивчення особистості здійснюється прогнозування індивідуальної злочинної поведінки або індивідуальне прогнозування. Це досить складне завдання, і вирішується воно на підставі оцінки всієї сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів. Індивідуальне прогнозування може бути лише вірогідним – це прогнозування можливої злочинної поведінки. Чим точнішою та повнішою є інформація – прогноз про особу, тим ефективнішими є заходи попередження злочинності. Можливість передбачити поведінку людини залежить від того, наскільки ми знаємо обставини, що її визначають, а також програму, за якою вона реалізується зсередини.

Прогнозування злочинної поведінки та індивідуальне попередження, як правило складає єдиний процес. Попередження саме по собі передбачає постійне, всебічне та глибоке вивчення особистості, її поведінки, зв'язків та намірів. Отримана у результаті цього інформація і прогноз, що на її підставі, впливають на корекцію плану індивідуальної роботи.

Для працівників правоохоронних органів одним із важливих завдань є вирішення питання про постановку особи на профілактичний облік. Це рішення повинно ґрунтуватись на суровому дотриманні відомчих нормативних приписів (інструкцій, наказів тощо).

Постановка на облік викликає необхідність застосування інтенсивних заходів впливу. Неоцінимої допомоги тут можуть надати плани індивідуальної роботи.

Планування має на меті впорядковувати складний та багатогранний процес попереджувального впливу, зробити його цілеспрямованим, визначити найраціональніші шляхи роботи з даною особою, брати такі тактичні методи та прийоми, які забезпечили б ефективне досягнення мети попередження злочинної поведінки в конкретній ситуації, що склалась.

Загальний підхід до створення названих планів полягає у тому, що планування заходів повинно відповідати таким основним напрямкам:

1. Ознайомлення з особистістю та середовищем, що її оточує: отримання повної інформації про особу, виявлення всебічних даних про середовище, у якому живе особа.

2. Реалізація поточних заходів індивідуального попередження: постійні зустрічі з особами, які перебувають на профілактичному обліку та здійснення постійного контролю за їх поведінкою.

3. Вжиття заходів щодо попередження правопорушень незлочинного характеру та малозначних злочинів (заходи примусового характеру, притягнення до адміністративної відповідальності тощо).

4. Вжиття заходів щодо профілактики задуманих та підготовлених злочинів (схиляння осіб до добровільної відмови від злочинів, ізоляція лідерів та організаторів тощо).

5. Контроль ефективності заходів індивідуального попереджувального впливу: направлення запитів про поведінку осіб за місцем роботи, опитування оточуючих особу осіб тощо.

6. Підготовка матеріалів для зміни статусу особи, яка перебуває на профілактичному обліку (зняття з обліку, направлення матеріалів до суду для притягнення до відповідальності тощо).

Всі названі вище методи вивчення особистості використовуються в межах стадії, що передує безпосередньому здійсненню профілактичного впливу.

Застосування методів індивідуального попередження злочинної поведінки передбачає досить тривалий та систематичний вплив. Але при цьому повинен комплексно використовуватись весь арсенал методів, всі сили та засоби впливу на особистість, які відповідають демократичним принципам ставлення до особистості.

Можна поділити такі методи індивідуального впливу: переконання; надання допомоги; примус.

Метод переконання – це комплекс виховних, роз'яснюючих заходів, що здійснюються з метою зміни антисуспільної спрямованості особистості та закріплення її позитивної соціальної орієнтації. Переконання застосовується для подання чи нейтралізації основних антигромадських орієнтацій, що можуть привести до вчинення злочинів.

Основними формами реалізації методу переконання є: індивідуальні та колективні бесіди; обговорювання поведінки осіб в трудових колективах; встановлення над ними опіки та шефства тощо.

В процесі реалізації методів переконання застосовуються різні психологічні прийоми впливу на розум, почуття та волю правопорушника. На практиці позитивно себе зарекомендували бесіди. В індивідуальному попередженні злочинної поведінки використовуються бесіди трьох видів: ознайомча; попереджуюча; виховна.

Для того, щоб ознайомча бесіда була ефективною та предметною, необхідно зібрати якомога більше інформації про саму людину, її поведінку, оточення, зв'язки і т. ін.

Попереджуюча бесіда проводиться або за наявності фактів антигромадської поведінки осіб, взятих на профілактичний облік, або без будь-яких зовнішніх підстав, у порядку повсякденної роботи.

Виховна бесіда є близькою за метою, змістом, способами впливу до попереджуючої бесіди, проте вона проводиться, як правило, у неофіційній обстановці, частіше представниками громадськості за місцем роботи, навчання особи, стосовно якої реалізується даний захід.

Метод надання допомоги, як правило, є одним із найефективніших у діяльності суб'єктів попередження злочинності. Він стосується працевлаштування, поліпшення побутових умов тощо.

Заходи допомоги реалізуються також шляхом впливу на соціальне мікросередовище особи, з якою ведеться профілактична робота. Для виключення негативного впливу з носіями такого впливу проводиться індивідуально-попереджувальна діяльність.

Метод примусу – є одним із головних у діяльності правоохоронних органів. Заснований виключно на законі, цей метод дає можливість своєчасно попереджувати протиправну злочинну діяльність осіб, які під контролем, захищати громадян від їх протиправних посягань. Цей метод реалізується шляхом застосування різних за

юридичною природою, змістом та спрямованістю заходів впливу, які регламентовані законодавством у цілому та окремими галузями права.

До основних заходів примусу, що застосовуються правоохоронними органами, відносяться: адміністративний арешт та адміністративне затримання; штраф; примусове лікування хронічних алкоголіків та наркоманів; адміністративний нагляд за особами, які звільнилися з місць позбавлення волі.

До кримінально-правових заходів індивідуального попередження злочинної поведінки можна віднести такі, як притягнення до відповідальності осіб по статтях КК з так званою «подвійною превенцією» (погроза вбивством; виготовлення, збереження та збут зброї тощо).

Суттєву специфіку має індивідуальне попередження злочинної поведінки у тих випадках, коли відсутня інформація про осіб, які вчинили нерозкриті злочини і винуватці можуть продовжувати злочинну діяльність. Джерелами такої інформації щодо вірогідних об'єктів профілактики можуть бути: книги та журнали обліку злочинів і пригод (КОЗП); кримінальні справи, матеріали про відмову у порушенні кримінальних справ та про її зупинення і закриття; матеріали про адміністративні та інші правопорушення; вироки, постанови та ухвали судів; заяви громадян; повідомлення засобів масової інформації.

Використання цих відомостей дозволяє приблизно окреслити коло осіб, з якими необхідно активізувати індивідуальну профілактику.

Таким чином, злочинність є продуктом суспільства, пронизує різні його сфери і суспільні відносини. У той же час вона має власні специфічні характеристики і закономірності розвитку як відносно самостійне цілісне явище. Її характеристики, по-перше, синхронно не змінюються зі змінами в суспільстві, по-друге, автоматично їх не повторюють. Нові характеристики злочинності завжди є результатом її взаємодії з суспільством і впливом останнього через власні специфічні характеристики.

Злочинності притаманні дві групи характеристик: «зовнішні», що показують, як вона функціонує в суспільстві, вражає ті чи інші його структури: загальна поширеність, мотивація, соціальна спрямованість, суспільна небезпека, соціально-територіальна, соціально-групова, соціально-галузева поширеність; і «внутрішні»: організованість, активність, стійкість.

Список використаної літератури

1. Бойков А. Злочинність як форма соціального протесту // Світовий суддя. – 2007. – № 5.
2. Гишинский Я.І. Девіантологія: соціологія злочинності, наркотизму, проституції, самогубств та інших «відхилень». – СПб., 2004.
3. Долгова А.І. Кримінологія: підручник для вузів. – М.: Норма-инфра, 2004.
4. Ельскене Т.Ю. Поняття латентної злочинності // Російський слідчий. – 2005. – № 9.
5. Жалінській А.Е. Кримінологічний дискурс про злочинність // Право і політика. – 2006. – № 9.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯК ГОСТРОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

*Трачевська О. О.
м. Полтава*

Анотація. У статті висвітлено актуальні питання, пов'язані з виникненням злочинності. Розглянуто основні причини зростання злочинності як актуальної соціальної проблеми сучасності.